

Agrarna skupnost Hrušica

V naših krajih se znova pojavljajo institucije, ki so v preteklosti predstavljale določen način urejanja življenja. Ta prispevek ne govori o šegah in navadah, ki bi jih lahko uvrstili v splošen naslov življenja v starih časih ali kako so živeli na Hrušici, ampak o določeni upravni strukturi, ki je začela nastajati v srednjeevropskem prostoru po nekaterih podatkih že ob koncu prvega tisočletja, pravo obliko s povsem določenimi organi in njihovimi pristojnostmi pa je dobila v drugi polovici 19. stoletja. Govorimo o agrarni skupnosti ali „srenji“, s katero je delovanje vaške skupnosti dobilo formalno obliko.

Delovanje vaške skupnosti (nemško: Agrar Gemeinde) je dobilo obliko upravnega položaja podobčine s svojim načelnikom. Zato je bilo mogoče govoriti o agrarni občini, ki je bila urejena na podlagi cesarskega odloka in kasneje z uredbami deželne vlade in oblasti. Pravni položaj agrarnih občin (v nadaljevanju agrarnih skupnosti) je bil urejen s posebnim zakonom z dne 26.10.1887 in deželnim zakonom št. 2/1888. Ta zakon je določal poseben položaj agrarne skupnosti, ki je bila pravna oseba „sui generis“ in je imela tudi svojo upravno in sodno oblast. To upravno in sodno oblast je na prvi stopnji uresničeval komisar za agrarne operacije. Če se posamezniki niso strinjali z njegovo odločitvijo, je o sporu odločala deželna komisija za agrarne operacije, ki so jo sestavljali pravosodni funkcionarji in druge osebe, večje prava. Zoper odločitev te komisije je bila možna pritožba na cesarsko ministrsko komisijo za agrarne operacije.

Posebej intenzivno je bilo pravno urejanje lastninskih zadev agrarnih skupnosti v času prehoda iz urbarjev v zemljiške knjige. Vmes sta nastopili tudi dve agrarni reformi, ki sta se na našem področju končali konec 19. stoletja. Takrat je prišlo tudi do delitve zemlje, ki je prej pripadala agrarni podobčini Hrušica. S tem dogodkom lahko povežemo znano ledinsko ime „V talih“. To ime izvira iz nemške besede „Teilung« ali naša izpeljanka besede „talenga“, Teil = del in od tod potem Tal. Prav ob zaključku tega postopka je posledično prihajalo do sporov med upravičenci do skupne lastnine ter skupnega uživanja. Sredi tridesetih let prejšnjega stoletja bila uvedena cela vrsta postopkov, ki so na novo formalizirali upravljanje in uživanje skupnega premoženja. Takrat je prišlo tudi do enotnega imena „zemljiška zajednica“, kar je sicer srbohrvaški izraz, ki se ja na Slovenskem udomačil kot „agrarna skupnost“. Agrarno pravni primer „Hrušica“, je bil voden pod opr. št. Ru 180/09-31 in bil zaključen s pravnomočnostjo statuta z dne 21. maja 1929 pod opr. št. Ru 180/09-33.

Ta statut prinaša posebno novost, da nosilci pravic niso več vsakokratni posestniki hišnih števil, zemljiško knjižnih vložkov, ampak Odlok komisarja za agrarne operacije z dne 16.12.1927, št. Ru 180/09-21 temelji samo na zemljiškknjižnih vložkih ali drugače na lastninskem upravičenju vsakokratnega lastnika tega vložka. Do tega je prišlo iz več razlogov. Posamezni kraji so dobili novo preštevilčenje hiš, ki pa ni več ustrezalo

vl. št. zemljiške knjige. To je lepo vidno tudi v naši vasi, saj je potekala prvotna smer številčenja od št. 1. Dečman Mihal „Malčnik“, bivša gostilna Pajer, preko št. 2. Smolej „Korenc“ 3. Ambrožič Ana „Kovač“ št 4. Posušeni. „Jurčej“ in nato čez Savo, nato nazaj do št. 8. Dolžan Franc „Tondl“, št. 10 Puc Ivan „Jurček“. Kasneje pa se je začela s hišno št. 1 v Kopavniku.

Agrarna skupnost je imela svojo upravno strukturo, ki so jo sestavljali „občni zbor“ kot najvišji organ, „gospodarski odbor“, ki je odločal med dvema občnima zboroma na podlagi v statutu določenih pristojnosti in v posameznih primerih tudi „gospodar“, „pregledniki računov“ danes temu pravimo „nadzorni odbor“. Urejena je bila tudi situacija za primer, če občni zbor ne bi izvolil gospodarskega odbora ali bi nastopile druge ovire, in sicer z institucijo „gerentstvo“. V teh primerih je komisar za agrarne operacije imenoval upravitelja (gerenta) in sosvet. Njihova naloga je bila čim prej sklicati občni zbor in izvoliti organe. Vsebina delovanja je bilo upravljanje s skupnimi zemljišči kot skupno lastnino. Pri tem ne gre samo za vprašanje pašnih pravic ali drugih užitkov temveč tudi za promet nepremičnin, za njihovo izkoriščanje. Posebno vlogo je imela agrarna skupnost tudi v primeru naravnih nesreč ali drugih stisk svojih članov, ob požarih ali ob drugih nesrečah. Posebno vlogo so člani agrarne skupnosti imeli tudi pri drugih dejavnosti. Skoraj brez izjeme je bil gospodarski odbor AS med ustanovitelji PGD Hrušica. Tega se danes premalo zavedamo in je ostalo v pozabi. Takratni predsednik AS Hrušica Kobentar Matija je bil tudi glavni pobudnik in organizator pri ustanovitvi PGD Hrušica in njegov prvi predsednik. Predsednik AS je bil do svoje smrti leta 1931. Je pa bilo tudi logično, saj je samo AS Hrušica razpolagala z delom splošnih sredstev, ki jih je lahko glede na upravni položaj namenjala za širše potrebe.

Sicer pa se tega delovanja večina danes živčih Hruščanov ne spominja. Pred očmi imamo samo pašo živine in še to samo na Planini. Povsem imam v spominu tudi pašo na Belem polju in Na plani (sedaj parc. št.341/25 k.o. Hrušica). Posebna zgodba je pašnik na Belem polju, (pod cesto parc. št. 487/1 k.o. Dovje), ki naj bi ga Hruščani prodali za nekaj „štefanov vina“. Resnica je drugačna, saj so Hruščani pravdo pred komisijo za agrarne operacije izgubili. Sicer pa bi za opisovanje tega spora bilo potrebno več časa in tudi prostora.

Položaj AS je določala takratna struktura vasi, ki je bila pretežno kmečka. Večina krajanov je bila malih kmetov, ki so se preživljali tudi z delom v železarni in kasneje tudi pri železnici. Le nekaj jih je živelo samo od kmetovanja.

Premoženje AS Hrušica je bilo nacionalizirano leta 1949. Planina je bila na razpolago za pašo kot splošno ljudsko premoženje. Z zakonom o kmetijskih zemljiščih je nastala nova institucija „pašna skupnost“, ki pa ni temeljila na skupni lastnini, ampak na interesu „skupne paše“ pašnih interesentov. Ta oblika se velikokrat zamenjuje z

agrarno skupnostjo, vendar je to povsem neutemeljeno. Pašne skupnosti obstajajo še danes, vendar nimajo nobene zveze z AS razen kadar gre za uporabo pašnih površin in objektov na njih.

Delovanje znotraj tako imenovane pašne skupnosti je bilo tudi po nacionalizaciji povsem podobno agrarni skupnosti. Takrat seveda niso delovale upravne strukture kot v bivši AS ampak so pašni interesenti izvolili odbor, ki je imel predsednika. Finance so bile upravljane preko pristojne zadruga. Z odločbo z opr. št. 03-33-8/11 z dne 27.12.1961 je bila Planina Rožca, skupaj s drugimi planinami na območju takratnega Občinskega ljudskega odbora dodeljena v trajno uporabo Kmetijski zadrugi Jesenice. Po letu 1980 je Planina dobila nov zagon. K temu je prispevala prizadevnost takratnega predsednika in interes posameznikov. V letu 1993 je bil vložen zahtevek za denacionalizacijo odvzetih nepremičnin in le te so bile vrnjene v skupno lastnino prejšnjim upravičencem oz. njihovim pravnim naslednikom leta 2002.

Od takrat je dejavnost AS podobna svoji predhodnici vendar mnogo širša, saj se ne ukvarja samo s pašo ampak tudi z gospodarjenjem s skupnim premoženjem. Dejansko je z vzpostavitev AS prišlo tudi do obnovitve dejavnosti.

Na Rogarjevem rovtu okoli leta 1930
(Last J. Kobentar)